

УДК 37.091.4.011.-3.051 «712»

НАТАЛІЯ БАШИРОВА

Комунальний заклад «Макіївське медичне училище»

ІНТЕГРУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА У ДОСВІД СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

У статті проаналізовані педагогічні ідеї А.С. Макаренка, які сприймаються як історична цінність, джерело створення ефективної системи виховання, яка б відповідала актуальним потребам сучасності. Для кожної епохи і для кожного покоління, вважав А.С. Макаренко, мета виховання повинна визначатися діалектично, тобто її потрібно знаходити у вимогах суспільства на даний час. Для формування найнеобхідніших якостей творчого фахівця необхідно раціонально добирати форми організації занять і методи навчання з точки зору підвищення активності студентів.

***Ключові слова:** педагогічна спадщина А.С. Макаренка, розвиток особистості, впровадження в практику, педагогічний досвід, формування творчої особистості, цілі виховання, виховання в колективі, формування педагогічної майстерності, самостійна робота, випереджальний метод навчання.*

Постановка проблеми. Розвиток України як самостійної держави, поступове входження української освіти у європейську спільноту з урахуванням основоположних засад і принципів Болонського процесу кардинально впливають на формування особистісних і професійних компетенцій як педагогів, так і громадян України в цілому.

Зміна політичних і соціальних пріоритетів у нашій країні вимагає перегляду головної мети освіти. При цьому формування громадянина України повинно поєднуватися з

формуванням громадянина світу – «людини прагматичної, творчої, чия освіта й мораль відповідають загальнолюдським цінностям».

Виклад основного матеріалу. Сьогодні суспільство потребує не вузьких спеціалістів – носіїв окремих виробничих функцій, а всебічно розвинених, соціально активних особистостей, які мають фундаментальну наукову освіту, багату внутрішню культуру. Безперечно, без формування творчої особистості немає чого чекати від майбутнього фахівця. Для формування найнеобхідніших якостей творчого фахівця необхідно раціонально добирати форми організації занять і методи навчання з точки зору підвищення активності студентів. І тут цінним та актуальним для розвитку та виховання громадянина України є досвід А.С.Макаренка.

У світі існує небагато педагогічних систем, що входять до педагогічної скарбниці людства. Педагогічні ідеї Великого педагога в наш час сприймаються як історична цінність, універсальна система виховання, як інструмент вивчення та розуміння причин багатьох проблем сучасної молоді, джерело створення ефективної системи соціального виховання, яка б відповідала актуальним потребам сучасності. Його науково-педагогічна діяльність була спрямована в майбутнє, тобто в сьогодення.

Велике значення праць А. С. Макаренка в розробці цілей виховання. Для кожної епохи і для кожного покоління, вважав педагог, мета виховання повинна визначитися діалектично, тобто її потрібно знаходити у вимогах суспільства на даний час. Макаренко з граничною точністю визначив цілі виховання, завдання формування людини-борця, патріота, трудівника, колективіста з високим почуттям соціальної відповідальності і дисципліни.

Педагог обґрунтував взаємозв'язок виховання і вивчення особистості дитини, зв'язок колективу і особистості, навчання і виховання; показав співвідношення педагогіки з іншими науками. Проблемі створення гармонії суспільного і особистого інтересу у вихованні Антон Семенович присвятив багато років педагогічної діяльності і багато сторінок своїх творів. У цій гармонії він бачив долю людини і суть виховання. Виховання в колективі він розглядав як метод, спільний для всіх і який у той же час дає можливість розвиватися кожному. Педагогічна діяльність А. С. Макаренка ввібрала в себе кращі досягнення класичної та нової педагогіки. Творче освоєння його педагогічної спадщини в сучасних умовах нашого суспільства, стан виховання і освіти підростаючого покоління особливо цінні і важливі. Його спадщина – надбання всього прогресивного людства, яке прагне гуманної освіти. Він вирішував складні педагогічні проблеми, які хвилюють нас і зараз. Тому ми впевнено говоримо: «А.С.Макаренко – наш сучасник»; «З А.С.Макаренко – у XXI сторіччя». Його розробки в педагогіці не втратили свого значення і сьогодні. А.С.Макаренко розробив струнку педагогічну систему, методологічною основою якої є педагогічна логіка, що трактує педагогіку як «насамперед практично доцільну науку». Такий підхід означає необхідність виявлення закономірної відповідності між цілями, завданнями, засобами, методами, формами і результатами виховання. Вузловий пункт теорії Макаренка – закон паралельної дії, тобто органічної єдності виховання і життя суспільства, колективу та особистості. При паралельній дії забезпечуються «свобода і самопочуття вихованця», який виступає суб'єктом, а не об'єктом педагогічного впливу. Суть цієї ідеї полягає в необхідності створення єдиного трудового колективу педагогів та вихованців, життєдіяльність якого служить живильним середовищем для розвитку особистості та індивідуальності.

Щоб пізнати і навчити підлітка в умовах реформ вищої освіти, немає готових рецептів. Але вважаємо, що насамперед треба зрозуміти підлітка як особистість, розгледіти його індивідуальні особливості. Виявляючи та розвиваючи творчий потенціал, ми створюємо умови для самоактуалізації студентів, задоволення їхніх духовних потреб. Актуальним у нинішніх умовах є процес організації різнобічної діяльності колективу.

Теорія колективу, розроблена і втілена в життя А. С. Макаренко, і сьогодні допомагає оновити роботу в закладах освіти. Створена ним модель учнівського колективу є неперевершеною. Це колектив, який виникає на основі спільної діяльності і спільних

цілей, чіткої демократії життя дітей. «Колектив учителів і колектив дітей, – писав Макаренко, – це не два колективи, а один колектив, і перш за все колектив педагогічний». Високий динамізм життя колективу, тісні зв'язки між його членами, відкрите, демократичне обговорення всіх питань поступово стають запорукою здорової громадської думки; рівні вимоги до кожного і обов'язковий звіт за роботу перед колективом стають перепоною для чванства, зазнайства, бюрократизму.

Методична система сьогодні вимагає не лише формування педагогічної майстерності, що спрямована на вдосконалення знань, умінь і навичок педагога, але й створення умов для підвищення рівня його професійно-особистісного саморозвитку, готовності до інновацій, створення індивідуально-авторської педагогічної або методичної систем. Сучасний викладач – це носій освітніх суспільних змін. Основне завдання освітян – виховати особистість компетентну, творчу, здатну до життя й діяльності в XXI столітті. Але для цього потрібен педагог із високою компетентністю, розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, ерудованості, здатний до безперервної освіти. Сьогодні диктує свої вимоги до сучасного викладача. Педагог повинен користуватись інноваційними підходами до організації навчально-виховного процесу. Технології перетворюють навчання на цікавий, захоплюючий процес, сприяють розвитку дослідницьких навичок студентів. А.С. Макаренко рекомендував творчо застосовувати різноманітні методи з урахуванням зрілості колективу, індивідуальних особливостей окремих вихованців і конкретної педагогічної ситуації.

Взагалі професія викладача характеризується певними особливостями: його слова являються джерелом нових знань для студентів, а самі студенти – основним об'єктом докладання професійних зусиль. Гармонійність і духовність викладача у процесі взаємодії з особистістю і колективом знаходить природний вияв у його інтонаціях, міміці, жестах, мові, духовному змісті висловлювань, педагогічному оптимізмі. Органічність духовного вияву викладача обумовлює непомітність і невимушеність впливу на особистість, на чому наполягав Макаренко. На провідних його ідеях базуються такі способи впливу духовного потенціалу педагога у взаємодії зі студентським колективом, як:

- спрямованість на розкриття здібностей, інтересів, потреб, творчого потенціалу студентів, визнання унікальності, неповторності кожного;
- повага до студента разом з відповідальністю та вимогливістю;
- забезпечення свободи вибору кожним світоглядних поглядів, її незалежності від поглядів викладача;
- створення системи гуманних стосунків: піклування про зовнішні та внутрішні проблеми вихованців;
- надання кожному можливості досвіду відповідальності;
- постійний рух, спільна добротворча діяльність і творчість у колективі.

Від якості міжособистісного контакту між викладачем та студентами залежить продуктивність навчання і якість засвоєних знань. Щоб бути хорошим викладачем, потрібно любити те, що викладаєш, і любити тих, кому викладаєш.

Оволодіння педагогічною майстерністю доступне кожному педагогу за умови цілеспрямованої роботи над собою. Вона формується на основі практичного досвіду, яким є праця, усвідомлена з точки зору її сутності, цілей і технології діяльності. Пріоритетом методичної роботи слід уважати постійний пошук нових педагогічних технологій, ідей, напрямів.

Як засвідчує теоретичний аналіз цієї проблеми, А.С. Макаренко не лише першим в Україні ввів термін «технологія» в освітньо-виховний процес, але, спираючись на сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, можна сказати, що й у світовій педагогіці він першим започаткував розробку педагогічної технології організації виховного процесу. Його система піддається моделюванню, конструюванню, прогнозуванню, передбаченню нестандартних моделей систем і підструктур з урахуванням кінцевого прогнозованого результату та відповідних результативних зрізів. Користуючись сучасними технологіями,

надаємо можливість кожному студенту розвинути власний інтелект, здібність до саморозвитку, мобільність, конкурентоспроможність на ринку праці.

Серед технологій і методів навчання, що спрямовані на актуалізацію пізнавальної діяльності студентів, важлива роль належить саме самостійній роботі. Тому не випадково в пошуках ефективних методів і форм навчання на сучасному етапі розвитку вищої медичної освіти найбільша увага приділяється організації різних форм самостійної роботи студентів.

Самостійною є та діяльність, яку студент здійснює без сторонньої прямої допомоги, спираючись на свої знання, мислення, уміння, життєвий досвід, переконання, і яка через збагачення студента знаннями формує риси самостійності. Самостійна діяльність виявляє якість процесу пізнання, риси особистості студента та форму організації навчання.

Такі вимоги зумовлені сучасними потребами ринку праці. Це, у свою чергу, стимулює інновації у навчальній сфері, які спрямовані на втілення головної ідеї: студент стає активним співучасником навчального процесу. Викладач перевіряє та консультує студентів, керує їхньою підготовкою, визначає обсяг матеріалу, що опрацьовується на занятті. У своїй педагогічній практиці пропонуємо завдання та такі форми роботи, під час виконання яких знання студентів формуються на основі самостійної мисленнєвої діяльності. Організуємо роботу так, щоб кожний студент отримав можливість працювати на рівні, відповідному його підготовці, стараємося створити обстановку, за якої студент не може сидіти на занятті, за словами К. Ушинського, «без думки в голові, без діла в руках».

Для цього апробуємо спосіб інтеграції окремих елементів таких сучасних технологій навчання:

- особистісно зорієнтоване навчання;
- інтерактивна технологія;
- проектне навчання.

Для того, щоб така інтеграція принесла бажаний результат, потрібно вникнути в сутність кожної з освітніх технологій і використовувати на своїх заняттях залежно від теми.

Одним із важливих для активізації самостійної роботи студентів є випереджальний метод навчання, де студент не тільки є об'єктом процесу навчання, але й учасником. Під час використання цього методу студент і викладач беруть участь у навчальному процесі на рівних, тобто студент є активним учасником у викладі нового матеріалу: змістовність виступу студента залежить від цілеспрямованої роботи викладача. Випереджувальні завдання – це комплекс запитань, підпорядкованих головній темі, яка буде вивчатися на наступному занятті. Такі завдання сприяють тому, що студент постійно накопичує фактичний матеріал, учиться узагальнювати його, оцінювати, в дискусійній формі відстоювати свою точку зору, тобто творчо мислити і діяти.

Незважаючи на розмаїття нововведень, основною формою організації навчальної діяльності залишається лекція. Лекції на випереджувальній основі мають дуже важливу перевагу – інтерактивність. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету: створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність. Звичайно, використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише спосіб створення тієї атмосфери на занятті, що найліпше сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно зорієнтоване навчання.

Самостійна робота особистості є ефективною умовою свідомого оволодіння суб'єкта навчання необхідними знаннями, уміннями, навичками та безпосередньо особистою відповідальністю. Вона сприяє задоволенню у процесі самовдосконалення й самопізнання. Самостійну роботу слід розглядати як складову педагогічної роботи з формування та розвитку самостійності майбутнього фахівця.

Завдання з випередженням повинні бути суворо диференційовані відповідно до інтелектуальних можливостей студентів та їхніх інтересів. Спочатку випереджувальні завдання можуть носити ознайомлювальний або порівняльний характер, а потім вони формулюються творчо.

Діяльність викладача полягає в управлінні діяльністю тих, хто навчається. У процесі викладання матеріалу ми постійно активізуємо студентів, використовуючи наочні засоби. Для сучасної людини характерне прагнення до візуального сприйняття інформації. Застосування наочності, за Я.А. Коменським, є «золотим правилом дидактики». Наявність наочності сприяє розвитку механізмів довготривалої пам'яті, що дозволить використовувати здобуту інформацію в будь-який період життя. Сучасний навчальний процес вимагає наочності з необхідністю використання демонстраційного матеріалу, а якщо до проведення лекцій активно включені студенти, то цей процес запрограмований на успіх. Запам'ятовування інформації відбувається таким чином: якщо сприймається лише слухова інформація, то засвоюється 20% матеріалу; якщо вона отримується тільки за допомогою зору, то запам'ятовується до 30% матеріалу. За умови комбінованого поєднання слухового та зорового каналів інформації людина спроможна швидко засвоїти до 60% отриманої інформації. Таким чином, використання мультимедійних технологій сприяє кращому вивченню навчальної інформації на заняттях.

Власний досвід створення й використання презентацій у процесі вивчення анатомії дозволяє визначити низку позитивних факторів, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу:

- зростання впливу виступу на аудиторію, оскільки значний обсяг інформації сприймається зоровими та слуховими рецепторами одночасно;
- полегшення розуміння та сприйняття поданого матеріалу;
- запам'ятовування навчального матеріалу на значний період;
- збільшення психологічної вірогідності прийняття правильних висновків, узагальнень;
- скорочення часу на розкриття проблеми.

Нові інформаційні технології перетворюють навчання на цікавий, захоплюючий процес, сприяють розвитку дослідницьких навичок студентів.

Технологія проведення лекцій із використанням сучасних технічних засобів і нових інформаційних технологій тренує та активізує пам'ять студента, концентрує його увагу на конкретному матеріалі.

Зрозуміло, що в реальному навчальному процесі врахувати всі можливі варіанти індивідуальних особливостей студентів неможливо. Задля спрощення процесу здійснення індивідуального підходу користуємося групуванням студентів за схожими параметрами їхніх здібностей та даємо їм посилені завдання.

Поряд із груповими практикуються індивідуальні завдання. Вони враховують ступінь підготовки, психологічні особливості, спрямованість інтересів кожного студента.

Основна мета викладача – навчити студентів правильно сприймати новий матеріал, спрямовувати роботу думки в потрібному напрямі. Досягненню цієї мети сприяють випереджувальні індивідуальні та групові завдання. Слід пам'ятати, що випереджувальні завдання необхідно давати заздалегідь, а для цього група повинна добре знати програму.

Наукові дослідження і педагогічна практика засвідчують великі педагогічні можливості проектної технології для розвитку творчих здібностей учнів.

Метод проектів як педагогічна система виконує ряд основних функцій: дидактичну, пізнавальну, розвивальну, виховну, соціалізуючу.

Дидактична функція проектування передбачає вироблення у студентів умінь конструювати свої знання, ознайомлення їх із різними способами опрацювання інформації.

Пізнавальна функція методу проектів полягає в підвищенні мотивації на отримання нових знань.

Розвивальна функція проектування передбачає виконання завдань, спрямованих на розвиток творчих і дослідницьких здібностей кожного студента, формування комунікативних умінь і навичок аналізу та рефлексії.

Виховна функція має на меті спонукати до самодисципліни та відповідальності.

Соціалізуюча функція методу проектів полягає у формуванні у студентів таких важливих навичок, як спілкування в соціумі, вироблення самостійного погляду на події та явища, осмислення своїх можливостей та усвідомлення власної ролі під час роботи в команді.

Вдало проведена робота завжди потребує значних зусиль і плідної співпраці викладача та студента. Спадає на думку одна давня притча про це. У середні віки у французькому місті Шартр будували собор. Якось трьох тачечників, які виконували однакову роботу – перевозили камінь – запитали:

– Слухайте, друзі, що ви робите?

Перший робітник похмуро глянув та роздратовано відповів: «Камінь тягаю на майданчик!» Другий спокійно сказав: «Що я роблю? Заробляю на кусень хліба для своєї родини». А третій розігнувся, витер спітніле чоло, усміхнувся і з гордістю сказав: «Я будую Шартрський собор!»

Ідея цієї притчі актуальна й нині: праця не тільки нестерпний тягар чи засіб для матеріального забезпечення, а й – найперше – джерело творчості та щастя.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що ідеї А.С.Макаренка актуальні і в наш час, спрямовані на організацію спільної діяльності і праці з метою формування у навчальному закладі культурного середовища, яке стимулює цілісний розвиток кожної особистості, спонукає до саморозвитку і самоудосконалення, допомагає усвідомлювати, що основними умовами організації успішного навчально-виховного процесу є повноцінний демократичний стиль відносин у колективі між студентами та викладачем; гармонізація інтересів колективу, суспільства та конкретної особистості; постійна динаміка перспектив.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта. / А.С.Макаренко // Педагогические сочинения: в 8 т. – М.: Педагогика, 1984. - Т.4. – 400 с.
2. Макаренко А.С. Вибрані педагогічні твори. Статті, лекції, виступи. / А.С. Макаренко – Харків: Радянська школа, 1947. – 284 с.
3. Макаренко А.С. Воспитание гражданина./ А.С.Макаренко – М.: Просвещение, 1988. – 302с.
4. Развитие идей А.С. Макаренко в теории и методике воспитания: [коллективна монографія] / под ред. В.М. Коротова – М.: Педагогика, 1989. - 320 с.
5. Заплатніков Л.Т. Практицизм педагогічної системи А.С. Макаренка та його реалізація в галузі гігієнічного виховання / Л.Т. Заплатніков // Проблеми освіти. – 2000. – № 22. - С. 153-162.
6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: [монографія] / Ред. С.О. Сисоєва – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2014.

Баширова Н.

Макеевское медицинское училище, Донецкая область

ИНТЕГРИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ А.С. МАКАРЕНКО В ОПЫТ СОВРЕМЕННОГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

В статье проанализированы педагогические идеи А.С. Макаренко, воспринимаемые как историческая ценность, источник создания эффективной системы воспитания, которая бы соответствовала актуальным потребностям современности. Для каждой эпохи и для каждого поколения, считал А.С.Макаренко, цель воспитания должна определяться диалектически, то есть ее нужно находить в требованиях общества в настоящее время. Для формирования необходимых качеств творческого специалиста необходимо рационально подбирать формы организации занятий и методы обучения с точки зрения повышения активности студентов.

Ключевые слова: педагогическое наследие А.С. Макаренко, развитие личности, внедрение в практику, педагогический опыт, формирование творческой личности, цели воспитания, воспитание в коллективе, формирование педагогического мастерства, самостоятельная работа, упреждающий метод обучения.

Bashirova N.

Makeevka medical school, Makeevka, Donetsk region, Ukraine

INTEGRATION OF PEDAGOGICAL IDEAS BY MAKARENKO IN EXPERIENCE OF MODERN TEACHER

The pedagogical ideas of A.Makarenko, which have a historical value, are represent in this article, especially the source of creation of effective system of education, that is very effective at present. Makarenko was sure, that every epoch and every generation need special purpose of education and it should be determined dialectically, thus it's necessary to find it out in the requirements of society at the present moment. For the formation of the necessary qualities of a creative specialist it's necessary to find out rational forms of organisation of studies and teaching methods from the point of view of increasing activity of students. One of the important methods of activation students' individual work is, so called, preteaching method of learning in which the student is not only the object of learning, but is an active participant. It's very important to teach students to be able to enrich their knowledge by self-education, to take their bearings in the stream of scientific information. Makarenko recommended to use various creative methods, taking into consideration maturity of collective group, individual peculiarities of pupils and pedagogical situation at a given moment. Usage of active forms and methods demands increasing requirements for teachers. Contemporary teacher should be able to create business-like conditions, to discuss and to explain. But this is possible only in the case of continuous self-education of the person. The main conditions of organisation of successful educational and up-bringing process are: 1) the democratic style of relations between students and teachers; 2) harmonization of interests of collective group, society and personality; 3) continuous dynamics of prospects.

Key words: *pedagogical heritage of A.Makarenko, development of personality, introduction,of pedagogical experience into practice, formation of creative personality, educative aims, up-bringing in the society, formation of pedagogical skills, individual work, learning method of preteaching activity.*